

Et halvt århundrede med undervisningsmidler

Af Torben Gregersen

Et nederlag og et forsøg

I den pædagogiske verden var der i tiden omkring 1930 mange modsatrettede tendenser. Nogle få grundtvigske friskoler var præget af fremskridts-ideer, mens den offentlige skole ikke var særlig modtagelig for nyere ideer. Det ganske imponerende forsøg i Vanløse (1924-28) var blevet standset med den begrundelse, at den ene af de to forsøgs-fjerde-klasser lå under skolevæsenets gennemsnit for fjerde klasser.

Det var et nederlag, men forældrene sluttede op om forsøgslærerne. Der var ikke noget at gøre, til trods for at mange fremtrædende socialdemokrater som Hartvig Frisch, Julius Bomholt og landstingsmedlem Astrid Skjoldbo kæmpede for at støtte forsøgslærerne. Astrid Skjoldbo gentog hvert år i Borgerrepræsentationen sit ønske om en københavnsk forsøgsskole. Hun fik den i 1948, altså 20 år efter det lammen- de nederlag i Vanløse.

Men andre steder i landet, fx på Frederiksberg, var skoleautoriteterne helt anderledes positive over for nye ideer. Der skete noget.

To lærere på Skolen på la Coursvej, Helge Jensen og O. Møller-Nielsen, havde i længere tid med interesse fulgt den pædagogiske diskussion og havde lavet en plan for et 5-årigt forsøg. Det karakteristiske ved planens ideer var, at en stor del af arbejdet i færdighedsfagene som læsning, skrivning og regning kunne gøres individuelt, og at arbejdet skulle følges med de tests, som dengang var til rådighed, dvs. den lige færdige danske udgave af Binet/Simon-testen og nogle standpunktsprøver, som Udvalget for skolepsykologiske Undersøgelser havde fremstillet.

Forsøget begyndte i 1930, og jeg fik ved et tilfælde noget at vide om det i 1934, hvor en veninde af min søster skulle begynde med en forsøgs- 1.kl. Hun spurgte mig, om jeg ville være »ekstra-lærer« i hendes klasse. Da jeg havde mange mellem-timer på seminariet, sagde jeg ja til tilbudet. Skolen på la Coursvej blev en dejlig arbejdsplads for mig de næste 9 år.

Lærerinderne går i spidsen

Undervisningsmidler, der var tilpasset mere moderne pædagogiske ideer, var en mangelvare. Det var der også nogle lærerinder i København i KKL (Københavns Kommunalærerindeforening), der havde opdaget. Men de ville gøre noget ved det. Et lille udvalg i KKL's bestyrelse tog initiativ til et møde på »Studiesamlingen« for

at finde nogen, der ville føre ideerne ud i praksis: at fremstille egnede undervisningsmidler.

Jeg læste ikke »Københavns Kommuneskole«, hvor indbydelsen stod, men en dag kom min inspektør G. J. Arvin og sagde: »Hør her, Gregersen. Der skal afholdes et møde om undervisningsmidler – var det ikke noget for Dem? Helge Jensen har meldt sig.«

Det gav genlyd! Der havde samlet sig en ganske stor skare af interesserede lærere – for resten ikke kun fra normal-skoler i København, men også fra hjælpeskolerne. De havde allerede lavet nogle dupliserede materialer, som så spændende ud.

Vi blev inddelt i to grupper: en med dansk som emne og den anden med regning. Tre bestyrelsesmedlemmer af KKL, Anne Marie Nørvig, KKL's redaktør Rebekka Rasmussen og den egentlige leder af hele foretagendet Inger Merete Nordentoft, var mødt op. Enkelte havde selvlavede materialer med, og andre kom med bøger fra udlandet; her stødte jeg for første gang på navnet Winnetka (et »Ordrup« uden for Chicago) og Carleton Washburne, som var skoledirektør samme sted.

Jeg meldte mig til begge hold.

Ånden fra Winnetka

Regning

Vi var kun 4 mand, der gennemførte »løbet«, nemlig forstander *E. Floris*, leder af en institution for debile, *Holger Rasmussen*, hjælpeskolelærer, Københavns skoleelevsøn, *R. Mejlsing*, kommunelærer i København, og *Torben Gregersen*, kommune-lærer, Frederiksberg.

Fra Winnetka havde vi materiale med nogle indlysende gode principper. Vi drøftede straks, om »Individual Arithmetic« ganske simpelt kunne oversættes til dansk, men efterhånden opdagede vi nogle principper, der ville være umulige at bruge i Danmark – altså begyndte vi forfra på en anden måde.

Det amerikanske system var samlet i store, tykke bøger, mens man her i landet netop var begyndt at fremstille øvebøger, som man kunne skrive i. Men vi var også klare over, at det kunne blive noget roderi, hvis alt blev stykket ud i små enheder. Vi prøvede så at indskrænke os til – for 1. kl. – at lave 4 øvebøger á 24 sider og æsker med Talværdikort og Tabelkort + og –. Princippet i Tabelkortene er, at tabellerne må være sikkert indlært, før man går i gang med regningen. Kortene har alle kombinationer med fra 0+0 til 9+9 og 0-0 til 18-9.

Arbejdet med hæfterne kan organiseres selvkontrollerende ved, at eleven regner i bogen og gør den til en engangsbog. Man kan også folde et ark papir og skrive resultatet på det. Når siden er regnet, kan eleven selv rette den ved hjælp af facitlisten, som ligger fremme i klasseværelset. Hvis der er fejl, kan eleven ved hjælp af små ekstralat føres hen til den side (eller rettere: det trin), som øver det problem, som eleven ikke beherskede.

Det lyder svært, men det fungerer, hvis klassen og den enkelte elev har fået en saglig instruktion. Man skal ikke basere noget på kappestrid.

Vi kaldte det »Individuel Taltræning«, og det er også kun taltræning, der er i hæfterne op til og med 3. kl. Vi dupliserede manuskripterne og prøvede dem i vore klasser.

Når du har regnet denne og næste side rigtigt, skal du have + prøve 2

1)	$\begin{array}{r} 8 \\ 5 \end{array}$	$\begin{array}{r} 9 \\ 6 \end{array}$	$\begin{array}{r} 8 \\ 9 \end{array}$	$\begin{array}{r} 5 \\ 9 \end{array}$	$\begin{array}{r} 5 \\ 8 \end{array}$	$\begin{array}{r} 7 \\ 9 \end{array}$	$\begin{array}{r} 6 \\ 9 \end{array}$	$\begin{array}{r} 4 \\ 9 \end{array}$
	13	13	13	13	13	13	13	12
2)	$\begin{array}{r} 6 \\ 7 \end{array}$	$\begin{array}{r} 9 \\ 7 \end{array}$	$\begin{array}{r} 6 \\ 8 \end{array}$	$\begin{array}{r} 9 \\ 8 \end{array}$	$\begin{array}{r} 5 \\ 7 \end{array}$	$\begin{array}{r} 7 \\ 8 \end{array}$	$\begin{array}{r} 8 \\ 6 \end{array}$	$\begin{array}{r} 3 \\ 9 \end{array}$
	12	12	12	12	12	12	11	11
3)	$\begin{array}{r} 8 \\ 3 \end{array}$	$\begin{array}{r} 4 \\ 7 \end{array}$	$\begin{array}{r} 8 \\ 7 \end{array}$	$\begin{array}{r} 9 \\ 3 \end{array}$	$\begin{array}{r} 9 \\ 4 \end{array}$	$\begin{array}{r} 3 \\ 8 \end{array}$	$\begin{array}{r} 9 \\ 5 \end{array}$	$\begin{array}{r} 7 \\ 5 \end{array}$
	11	11	11	11	11	10	10	10
4)	$\begin{array}{r} 7 \\ 6 \end{array}$	$\begin{array}{r} 8 \\ 4 \end{array}$	$\begin{array}{r} 7 \\ 4 \end{array}$	$\begin{array}{r} 9 \\ 2 \end{array}$	$\begin{array}{r} 6 \\ 6 \end{array}$	$\begin{array}{r} 4 \\ 8 \end{array}$	$\begin{array}{r} 2 \\ 9 \end{array}$	$\begin{array}{r} 6 \\ 5 \end{array}$
	10	10	10	10	9	9	9	9
5)	$\begin{array}{r} 7 \\ 7 \end{array}$	$\begin{array}{r} 8 \\ 8 \end{array}$	$\begin{array}{r} 5 \\ 6 \end{array}$	$\begin{array}{r} 9 \\ 9 \end{array}$	$\begin{array}{r} 4 \\ 3 \end{array}$	$\begin{array}{r} 3 \\ 6 \end{array}$	$\begin{array}{r} 5 \\ 2 \end{array}$	$\begin{array}{r} 0 \\ 3 \end{array}$
	9	9	9	9	8	8	8	8
6)	$\begin{array}{r} 0 \\ 1 \end{array}$	$\begin{array}{r} 0 \\ 9 \end{array}$	$\begin{array}{r} 2 \\ 7 \end{array}$	$\begin{array}{r} 0 \\ 7 \end{array}$	$\begin{array}{r} 1 \\ 0 \end{array}$	$\begin{array}{r} 3 \\ 0 \end{array}$	$\begin{array}{r} 7 \\ 0 \end{array}$	$\begin{array}{r} 6 \\ 2 \end{array}$
	8	8	8	8	7	7	7	7
7)	$\begin{array}{r} 7 \\ 2 \end{array}$	$\begin{array}{r} 6 \\ 3 \end{array}$	$\begin{array}{r} 2 \\ 5 \end{array}$	$\begin{array}{r} 4 \\ 0 \end{array}$				
	7	7	7	7				

Nu var tiden kjommet. Vi stod med et færdigt manuskript til 4 hæfter á 24 sider og 2 æsker med tabelkort.

Ingen af os kendte noget til skolebogsforlag. Vi gik til Gyldendal, men var så uheldige, at forlaget lige havde vedtaget et nyt stort regnebogssystem. Vi fik det sørgelige budskab pr. telefon og sendte Holger Rasmussen ind i Klareboderne for at hente vort manuskript. Det foregik meget stilfuldt, og da manuskriptet blev afleveret, bukkede begge d'hr. og stødte hovederne mod hinanden!

Bedre held havde vi hos Nyt Nordisk Forlag, der, så vidt jeg husker, straks antog Individuel Taltræning – som efter 54 år stadig findes i handelen!

Københavns kommune havde dengang en bestemmelse om, at der kun måtte bruges undervisningsmidler, der var approberet, hvilket medførte, at skoledirektionens 10 medlemmer hver skulle have et eksemplar af en ny bog. Så skulle de 10 afgøre, om bogen kunne approberes. »Individuel Taltræning« blev godkendt, hvilket vi selvfølgelig blev glade for (læs senere om vores læsebogs skæbne!), så glade, at vi

mødte op hos den af os ikke særlig yndede skoledirektør Thorkild Jensen, for at takke. Mejlsing var så uforsigtig at sige, at nu kunne jo regneundervisningen individualiseres. Thorkild Jensen sprang op, tog en sort bog og smaskede den ned foran os besøgende, idet han utvetydigt erklærede, at alle børn i de københavnske skoler skulle lære det samme, på samme tid, og at den sorte bog (undervisningsplanen) også gjaldt for *vores* undervisning, og så i øvrigt farvel!

Begynderdansk

Danskgruppen havde det betydeligt vanskeligere end regnegruppen. Vi var flere, som blev ved, men historier og opgaver til danskbogen måtte skrives meget afhængigt af, hvad de andre skrev og brugte af ord. Frafaldet var så stort, at vi måtte have hjælp.

Den faste gruppe kom til at bestå af *Helge Jensen*, *Inger Merete Nordentoft* og *Torben Gregersen*, og vores meget vigtige hjælpegruppe bestod af seminarieforstander *Gegorg Christensen* fra Jonstrup Seminarium og forskolelærerinde *Elisabeth Krogh* fra øvelsesskolen, og de havde fået en hel gruppe seminarieelever til at hjælpe med at tælle ord. Vi var nemlig interesserede i at finde ud af, hvilke ord børnene i 1. kl. havde mest brug for. Vi valgte 4 ABC-er, nogle få billedbøger, som havde en nogenlunde let prosa-tekst, samt begyndelsen af en læsebog for 2. kl. til den første optælling.

Selvfølgelig havde vi også andre kilder at øse af. Der var *A. Noesgaard*, der alle-

rede havde udgivet en bog med de første resultater af sine hyppigheds-undersøgelser, men desværre for os var denne del af Noesgaard's kæmpearbejde baseret på mest voksent stof.

At tælle ord tager ret lang tid, men at skrive med et begrænset ordforråd er alligevel værre. Vi var så heldige, at vi kunne låne en del materiale af Sofie Rifbjerg og af lærere fra hjælpeskolen. Vi lærte af det en hel del om, hvad vi skulle passe på, fx ikke at begrænse ordforrådet mere end nødvendigt, men resultaterne fra ordtællingerne kunne stadigvæk minde os om, at der skulle passes på; fx er det jo ikke lige meget, om det er et ord, der giver positive associationer som *is*, *juletræ*, *bolsjer*, eller det er et tomt ord som *nede* eller *netop*.

En fælde, som vi først meget sent opdagede, var, at blandt de brugte ord var der nogle, der stavedes ens, men havde to eller flere betydninger. Ordet *bad* betyder dels noget med vand, dels datid af at bede. Man kan nemt finde mange af den slags drilagtige ordbilleder (så, frø, for). Selv om vi ikke kunne lave en detail-udvælgelse af ordene, før vi var kommet langt ind i tilblivelsen af den bog, som vi optimistisk kaldte »Min egen Bog«, var det med stolthed, at vi kunne bringe nogle tal fra vores hyppighedsundersøgelser, nemlig: Antal løbende ord, antal forskellige ord, altså ordforrådet for 4 begynderbøger sammenlignet med »Min egen Bog«:

	bog 1	bog 2	bog 3	bog 4	Min egen Bog
løb. ord	8747	11210	19538	10233	10366
ordforråd	1464	1982	1909	2036	360

Hvordan fungerede »Min egen Bog« blandt børn i 1. kl.? Det er svært at sige, men jeg var glædelig overrasket, da børnebibliotekar Gudrun Franck (Frederiksberg) fortalte, at 10 eksemplarer af »Min egen Bog« var blevet slidt op på læsestuen, hvor den havde fundet plads i mangel af frilæsningsbøger, som børnene kunne læse på egen hånd.

Vi alene vide!

»Min egen Bog« blev som alt andet skolemateriel indsendt til skoledirektionen: Bog, billedkort og liniekort. Det må have opskræmt de 10 medlemmer, så her blev resultatet: kun bogen kunne approberes. Det betød: hvis man ikke havde de løse materialer, så kunne bogen kun bruges som frilæsningsbog for dem, der allerede havde lært at læse.

Man kunne ikke engang få en begrundelse!

Alligevel var der så megen interesse for de nye materialer, at vi fik en opfordring fra Gyldendal til at lave en fortsættelse til »Min egen Bog«. Det skulle være en overgangsbog fra slutningen af 1. til begyndelsen af 2. klasse.

Det sagde vi jo ikke nej til og planlagde, hvordan sådan en bog skulle skrives.

Resultatet blev, at Helge Jensen skrev den første tredjedel med stof fra dagliglivet på landet, Inger Merete Nordentoft og Torben Gregersen anden tredjedel med emner fra byen, og resten af bogen bestod af nyskrevne eventyr og historier, hvoraf to var skrevet af Sv. Møller Kristensen og daværende kommunelærer B. B. Møller.

Vi gik ud fra ordforrådet i »Min egen Bog«, og det, der anvendtes i almindelige læsebøger.

Inger Merete og jeg brugte en teknik, der viste sig yderst anvendelig. Vi havde kun én skrivemaskine, og vi skiftedes til at sidde ved den. Sætningerne blev vendt i luften – rettet – omformuleret. Var der brug for lidt sværere ord, blev det drøftet, om vi skulle anvende ordet flere gange, eller vi skulle erstatte det med et allerede kendt ord. Den anden (ikke skrivende) kunne hurtigt se efter på listerne, hvor almindeligt ordet var. Bagefter kom selvfølgelig den kritiske gennemlæsning og samarbejdet med illustratoren, Arne Ungermann, som også havde tegnet til »Min egen Bog«.

Flere ønsker

De to bøger udkom ret hurtigt efter hinanden (1939 og 1942). Men samtidig modtog forlaget ønsker om at få lavet en ABC, som ikke var *så svær at bruge*. Forlaget spurgte Inger Merete, og vi begyndte at snakke om, hvordan den kunne skrues sammen. Resultatet blev »Min ABC« 1 og 2.

Vi havde nu en masse erfaringer at bygge på. Vi vidste også noget om, hvad lærerne savnede i de første af vore materialer. Kort sagt: Det skulle være noget, hvor man kunne bruge stave- og lydmetoderne.

Midt i det forberedende arbejde skete der noget, som alle parter måtte tro ville blive en hindring i det videre arbejde: Inger Merete blev anholdt – der boede en radiotelegrafist med en større sender i hendes lejlighed, og en del tydede på, at det ikke var til støtte for tyskernes krigsførelse, at han fx havde materiale om Københavns havn. Inger Merete blev idømt 3 måneders fængsel.

Hun sad i Vestre Fængsel og fik hurtigt givet os besked om, at hun ville have vores foreløbige materiale og en ordbog ud i »Vestre«. Det fik hun, og efter nogen tids forløb fik jeg lov til at besøge hende på Politigården. Der fik vi så snakket om opdukkede problemer og læst alle de sider, som hun havde fået skrevet, og der var mange.

Så kom overvejelserne: Kan vi få et manuskript igennem den tyske censur til en bog skrevet af en person, der har ... osv. Man tænkte så på, om det var bedre at bruge mit navn alene som forfatter. Men oktober 1943 måtte jeg flygte til Sverige, og resultatet blev så, at Inger Merete kom til at stå som eneforfatter, dog med en tak til Ingrid Garli for »medvirken«. Inger Merete arbejdede koncentreret. »Min ABC 1« udkom i 1944.

Lad mig tilføje, at der ikke blev vanskeligheder med approbation for de to »løse« opgavebøger, selvom de var beregnet også til individuel undervisning og ikke var nødvendige for indlæringen.

Læsebøger

Der gik nu 6 år, før vores næste dansk-materiale udkom. Vi benyttede vore erfaringer specielt fra »Nu kan jeg læse« til »Læsning for 2. skoleår«, der kom i 1950 med undertitlen »På Landet og i Byen«. Indholdet er en blanding af »sagstof« som 'Garnet spindes' og 'Det ny Hus' og af mange eventyr, historier og sange.

Det vil føre vidt at skildre de 7 læsebøger i denne serie, men et par små oplevelser skal nævnes.

I eventyret om pimpegryden slutter det med, at herremanden siger: »Pimp du bare ad Helvede til«. Det var mere end, hvad en »Hr. Forældre« kunne tåle, så han klagede til undervisningsministeren; men da skolen hørte under København, så var det skoledirektøren, der skulle svare, hvorfor jeg fik klagen til udtalelse. Man kunne lave »en sag« ud af det, men vi foretrak i den følgende udgave at skrive: »Pimp du bare ad Pommern til«! Måske løste det problemet for ham, men jeg synes nu, at det var en dårlig løsning.

Næste gang vi strejfede den slags problemer, var, da vi udgav »Litteraturbogen 1«. Ib Spang Olsen lavede nogle pragtfulde illustrationer bl.a. til Thøger Larsens »Du danske Sommer«, hvis 1. vers, 4. linie lyder: »snart nøgne Piger ved hver en Strand«. På Spang Olsens billede var der virkelig en nøgen pige. I Folkehøjskolens daværende udgave var der ingen; 1. og 2. vers var klippet i stykker, og de to første vers var blevet til et.

Vi blev ved med at udgive læsebøger. Vi havde lige en på bedding, da Inger Merete døde i 1960. Vi havde allerede aftalt med Kirsten Resiby, og hun var med til alle læsebogsudgivelserne de næste 11 år. Først og fremmest var hun med i videreførelsen af »Læsebogen 2«, hvor vi som en – efter vor mening – nyttig hjælpekilde havde fået tilslutning til at lave en lærerens bog med stof til så at sige hver eneste side.

Vi vendte også tilbage til begynderbøgerne med »Vi-bøgerne: ABC 1, 2 og 3«. Den sidste, hvor vi havde Erik Gotfredsen som medarbejder, brugte praktisk talt kun ord fra ABC'erne.

Da vi syntes, at vi nok havde forsømt det moderne stof for meget, så prøvede vi – med hjælp af Claus Detlef – at udgive 3 bind med navnet »tekster«.

Perioden 1940-90 er vel nok en af de mere turbulente i dansk skolehistorie. Nu har moderne trykmetoder gjort, at bøgerne også i det ydre ser indbydende og nutidige ud.

Mere ordtælleri og læsesværhed

I 1941 stod der en artikel i Pædagogisk-psykologisk Tidsskrift med overskriften *Læsesværhed* med undertitel *En henvendelse til Børnebogsudvalget og Udvalget for skolepsykologiske Undersøgelser*. Artiklens forfatter, Mogens Grue-Sørensen, kommunelærer, senere skoleinspektør (Risskov), henviste til de erfaringer, som man havde gjort i Winnetka.

Jeg svarede ham og måtte pege på, at amerikanerne havde helt andre muligheder, end vi havde dengang. Amerikanerne havde dels en stor gruppe børn som baggrund: 37.000 børn, hvis læsefærdighed man kendte fra 100.000 indsendte udtalelser om, hvilke bøger de bedst kunne lide. Allerede her måtte jeg stoppe, for det var yderst begrænset, hvor mange børn vi vidste noget ordentligt om mht. læsestandpunkt, og antallet af bøger var foreløbig begrænset til dem, vi havde talt op, før vi skrev »Min egen Bog«.

Men Grue-Sørensens henvendelse gjorde, at vi fik mod til at fortsætte vort ordtælleri, og vi fik da efterhånden to små bøger frem om vores resultater:

– Undersøgelsen over 50 frilæsningsbøgers læsesværhed, ved Torben Gregersen, Rasmus Hansen og Frede G. Jensen. Udgivet af Udvalget for skolepsykologiske Undersøgelser, 1947. En stærkt udvidet udgave med 186 frilæsningsbøger udkom 1950.

– To store artikler om hyppigheden af anvendte ord i frilæsningsbøger. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 2. årg. nr. 4 og nr. 5.

Ved mødet i Pædagogisk Studiesamling i 1938 havde vist nok ingen tænkt, at det arbejde, der begyndte her, skulle fortsættes i 1954.

Og det stoppede heller ikke her, men videreføres til 1993.

En anden slags ordbog

En dag havde jeg brug for en ordbog og greb ud efter en, jeg ikke brugte normalt. Jeg så med undren, at ordbogen var fuld af tegn og underlige gerninger.

Børnene skulle altså forstå og huske, at *et* betød navneord (intetkøn), at *bues* står for buestrøg osv. og ender med også = hovedåre i en by; Strøget i København.

Fra vores arbejde med læsesværhed vidste vi, at ordbilledet spillede den store rolle for mindre børn (for øvrigt også for voksne).

Ideen blev til virkelighed i samarbejde med Rasmus Hansen og Frede G. Jensen, og efter nogle diskussioner med Gyldendal udkom »Min egen Ordbog« i 1955.

Vi måtte finde ud af, hvilke ord børnene havde brug for, og hvilke der gav staveproblemer. Også her fik vi brug for Noesgaards undersøgelser.

Andre fag

Fagene historie, geografi og biologi kaldtes i mange år fortællefag, og det er der måske stadig nogen, der gør. Det kan være rester af den Grundtvig/Koldske skoleforståelse, der mere eller mindre har holdt sig levende. Indførelse af mellemskolen, først i byerne og senere i centralskolen, stræbte efter et indhold, der var mere samfundspræget. Odin og Rolf Krake svandt ind og gjorde fx plads til en skematisk gengivelse af Københavns vandforsyning.

Mellemskolen fik i de første år af dette århundrede en række systemer, der almindeligvis bestod af 4 et-årige eller 2 to-årige bøger, der dækkede mellemskolens 4 år. Mange systemer havde dog også en bog til den såkaldte realskole. Derimod kom der meget få nye bøger til 3.-7. klasse, som jo rummede et solidt flertal af folkeskolens elever. At disse »begynder«-bøger også omfattede fagenes indføring i skolen, gav stadig problemer.

Disse bøger var almindeligvis indrettet på at dække 4 skoleår (4., 5., 6. og 7. kl.). Bøgerne var gennemgående små og fattigt udstyrede. Med det er også en tung opgave fx at skrive Danmarkshistorie på små 200 sider, som skal danne rammen om timerne i historie i 4 år.

Der var dog enkelte, der havde andre bud på opgaven. Det var bl.a. Axel Nielsen, hvis »Vor Jord« (1936) var forbundet med 3 »Tegne- og Arbejdsbøger«. Axel Nielsen er efter min mening herhjemme den bedste repræsentant for arbejdsskolen, og han kom til at passe godt til de tendenser, der dukkede op efter skoleloven af 1937.

Den blå Betænkning

– har været udnævnt til at være »far« til så at sige alle pædagogiske forbedringer i 1960'erne. Det kan være både rigtigt og forkert. Den blå kom som bekendt i 1960, men allerede i 1956 kunne man finde nyheder for den udelte folkeskole.

Geografi

Selvom Axel Nielsen: »Vor Jord« betød et vældigt skridt fremad, så opdagede man, at en »ny« slags hjælpemidler som »Min egen Geografi« (1956) betød en ny indstilling til faget. Både i stofvalg og ydre viser den hen til »den blå's« ideer. De 48 sider blev udnyttet til sidste millimeter – nogle mente vist også, at det var for meget af det gode. Vi fik en ekstrafarve til de 35 første sider og helsides farvetegninger på 8 sider. Men det vigtigste var nok, at vi forsøgte hele tiden at definere eller illustrere alle vigtige begreber. Vi opdagede, at der var mange objekter, som man ikke kunne finde i billedbureauerne. Hvad er en stationsby? Hvad er et sogneråd? Det var »nyheder« i en geografibog. Vi måtte ud i omegnen med en fotograf og tog også selv billeder.

Vi forsøgte også et lille fremstød for at lave samarbejde mellem fagene geografi og historie ved i historiebogen (Min egen Danmarkshistorie, 1959) at tegne geografibogens landsby, som den kunne have set ud i middelalderen.

Disse »orienteringsfag-hjælpemidler«, som alle var beregnet til et år og havde et fælles format, kom også til at omfatte en serie i biologi i samme omfang og udstyr (P. Holm Joensen: Biologi).

Lette serier

Der blev startet mange serier i disse år. De var lange, smalle og lette – nogle kom med snesevis af oplæg, mens andre førte et stille liv. Nogle holdt sig i mange år, mens andre bukkede under i den skarpe konkurrence.

Til en ny serie prøvede vi at genfortælle en lang og gammeldags historie, som indimellem rummede spændende scener. Det var B. S. Ingemann: Valdemar Sejrs, som Ebba Mosegaard genfortalte på 120 sider. Jeg syntes, det lykkedes. En spændende bog med fint sprog og gode illustrationer. Den måtte da vække interesse for et næsten glemt forfatterskab.

Men nej, det skulle ikke ske, som vi havde tænkt. Jeg fik en tilsigelse om at møde i et udvalg, som hed: Droit morale-udvalget. Det bestod af professorer og andre danskkyndige fra universiteterne. De kunne (selvfølgelig) ikke forstå mine synspunkter. De så meget strengt på mig og resolverede, at bogen ikke måtte sælges til hvemsomhelst! Den skulle forbeholdes børn med læsevanskeligheder, hvilket skulle meddeles ved en lille etiket på bogen!

Genfortælling af skønlitteratur var ikke noget for os. Det gjorde vi ikke igen, men det var en sørgelig start på Gyldendals lette læseserie.

Der er sket mange væsentlige fremskridt i den danske skole i de 54 år, jeg har været så heldig at kunne være med til sammen med ældre og yngre kolleger at skabe nogle forudsætninger for et tidssvarende skolearbejde.

Vi var nok de første, der arbejdede i små grupper for at lave undervisningsmidler. Nu er der mange produktive enkeltforfattere og dynamiske grupper.

Biografiske noter

Sofie Riffbjerg (1886-1981)

En af de »moderne« ideers mest energiske forkæmpere. Læreruddannet, mag.art. i psykologi (1925), lærer og skoleinspektør for hjælpeskoler, skolepsykolog og sam-

men med Næsgaard grundlægger af »Kursus for småbørnspædagoger«, som hun ledede indtil 1947. Medforfatter af Danmarks første intelligensprøve (1930). Mange bøger, bl.a. »Træk af den moderne opdragelses historie« (1966). Virksom til langt op i den sene alderdom, hvor hun anså os andre fra »Den frie Skole« tid for nogle »gamle Jeronimusser«. Det var hendes udtryk for udvalget for »Gyldendals pædagogiske Bibliotek«.

Inger Merete Nordentoft (1903-1960)

Lærer ved Københavns kommunale skolevæsen. Dannede i slutningen af 1930'erne en radikal fløj i KKL (de kvindelige læreres forening) sammen med A. M. Nørvig og Rebekka Rasmussen et mere aktivt miljø, hvilket bl.a. viste sig ved et samarbejde med de nordiske lærerindeforeninger. En af initiativtagerne til arbejdskredse til fremstilling af materialer til individuel undervisning, som gav sig resultat i udgivelsen af »Min egen Bog« og følgende danskmaterialer samt Individuel Taltræning (begge 1939).

Hun fødte et barn uden at være gift, hvilket skabte megen opsigt. Kredse i skoledirektionen arbejdede for at få hende væk fra sin inspektørstilling (Katrinedalskolen, København). Skolen blev delt, men flertallet af forældrene beholdt deres børn hos hende. På hendes skole blev der lavet forsøg, som ikke er offentliggjort. Lit.: »Opdragelse til Demokrati« 1944. Medunderskriver på »Emdrupplanen« (Pædagogisk-psykologisk Tidsskrift, 1945, side 105-136).

G. J. Arvin (1880-1962)

G. J. Arvin var den optimistiske forkæmper for forsøg i skolen. Som skoleinspektør for Skolen på la Coursvej havde han delegeret stort og småt ud til lærerne og understøttede *Helge Jensens* forsøg 1930-35. Han var skiftevis formand for »Det pædagogiske Selskab«, for den rebelske forening »Den frie Skole«, og »Danmarks socialpædagogiske Forening«. Som forstander for Statens Lærerhøjskole startede han den udvikling, der førte til den nuværende status som akademisk institution. Desværre led han nederlag, da han startede Bernadotteskolen og ikke ville lade C. C. Kragh-Müller blive leder, hvilket forældrene fordrede. Medunderskriver på »Emdrupplanen«.

Aksel Noesgaard (1880-1959)

Frederiksbergsk kommunelærer, der startede en række omfattende ordtællinger, som han redegjorde for i sine bøger, hvoraf den første (De nødvendigeste danske Ord, 1940) blev grundlag for undervisningen i skriftlig dansk gennem brugen af de såkaldte stavelister. Dette kunne dels føre til stivhed i undervisningen, dels give et grundlag for en rimelig vægt på de nødvendigeste ord. Men Noesgaards indsats rummer også fx dialekternes indflydelse på stavningen og stilskiftet inden for 3 generationer i dansk litteratur.

Thorkild Jensen (1888-1947)

Lærer i København, skoledirektør 1933-1946. Forkæmper for bedre lønninger for lærere, men ledede skolevæsenet ud fra bureaukratiske idéer: 88 skoler skal være

ens. Han bekæmpede ivrigt alle tanker om nyere skoletanker og kom i den anledning i modsætning til sine socialdemokratiske partifæller i Borgerrepræsentationen. Københavns første forsøgsskole åbnede i 1948 – efter TJs død – og Inger Merete Nordentoft blev i sin stilling som skoleinspektør trods hans arbejde for at få hende væk fra sin stilling.

Helge Jensen (1889-1983)

Den ledende kraft i skoleforsøgene på Skolen på la Coursvej 1930-35. Han arbejdede sammen med sin kollega lærer, mag.scient. O. Møller Nielsen og skolepsykologen Henning Meyer og med fuld støtte fra skoledirektør Sophus Franck. Helge Jensen har skildret forsøgene i »Individuel arbejdsform i Grundskolen« (1938) og i udvidet form omfattende også 6.-8. skoleår: »Individuel arbejdsform« (1952).

Henning Meyer (1885-1967)

Danmarks første skolepsykolog, som var med til at skabe baggrund for udviklingsmuligheder for progressiv pædagogik i 1930'erne og 40'erne i Frederiksberg skolevæsen. Som ledende kraft i »Udvalget for skolepsykologiske Undersøgelser« støttede han vores »ordtælleri« og vort forslag til en metode til bedømmelse af bøgers læsesværv.

»Pædagogiske strejftog« er et festskrift til hans 75 års fødselsdag. Det giver et godt indblik i hans store indsats.

Georg Christensen (1877-1966)

Litteraturforsker (mag.art. 1902), har udgivet mange videnskabelige værker. Var lærer ved Københavns progressive privatskoler og blev i 1926-37 forstander for Haderslev statsseminarium, derefter Jonstrup statsseminarium og sluttelig for Kursus for småbørnspædagoger. Stor indsats for Dansk pædagogisk tidsskrift og Gyldendals pædagogiske bibliotek. I »Pædagogisk Frikvarter« (1958) er et udvalg af hans artikler, som sammen giver et fint billede af hans virke i dansk pædagogik, bl.a. »Emdrupplanen«.

Astrid Skjoldbo (1898-1983)

Socialdemokratisk politiker, der blev kendt som en ivrig tilhænger af forsøgsskole-tanken. Hun var aktivt medlem af »Den frie Skole«. Hendes politiske arbejde var omfattende: 36 år i Københavns Skoledirektion, 32 år i Københavns Borgerrepræsentation, 6 år i Landstinget og derefter 11 år i Folketinget.

Litteratur

Individuel Undervisning i:

Leksikon for opdragere (Red. A. C. Højberg Christensen, K. Grue-Sørensen og Axel Skalts) spalte 963-993 med mange henvisninger (J. H. Schults forlag, 1953).

Forskellige former for individuel undervisning

Foredrag holdt på det 15. nordiske skolemøde, Stockholm 1948. Trykt i: *Beretningen for skolemødet* og i: *Pædagogisk-psykologisk tidsskrift*, bind VIII, hæfte 5, side 195-206, 1948 og i: *Pædagogisk Metodik* En artikelsamling, redigeret af Kaj Bonde, Gyldendals pædagogiske bibliotek, Gyldendal 1970.

Nogle folkeskolebøger fra dette århundrede i:

Skolebøger i 200 år. Redigeret af Vagn Skovgaard-Petersen. Udgivet i anledning af Gyldendals 200 års jubilæum. Side 93-174. Gyldendal 1970.

Til »Min egen bog« findes

Lærereens vejledning, 17 sider, Gyldendal 1939 (skrevet af Helge Jensen og I. M. Nordentoft). Fuldstændig ordliste, 17 sider, Gyldendal 1939.